
Informacija i „Informacijsko društvo“ kao (meta) socijalni pojmovi

Zoran Žugić
Fakultet za fizičku kulturu, Zagreb

Sažetak

Unutar sociologije masovnih komunikacija dvije su osnovne pretpostavke određenja pojma informacije: socijalni kontekst – društveni smisao i uvjetovanost sadržaja koji se prenosi – i navlastiti karakter informacijsko-komunikacijske sfere. Iz takve dvostruke uvjetovanosti informacije, polazeći od njezine socijalne i klasne uvjetovanosti, moguće je kritički interpretirati statističko-matematički, tehnološko-deterministički, kulturološki i ostale pristupe određenju informacije. U suvremenoj epohi istraživanje društvenosti informacije, koje polazi od njezina određenja kao posebne vrste rada, smješta je u konkretan društveno-povijesni kontekst determiniran robnonovčanin načinom proizvodnje.

1. Problemi situiranja informacijsko-komunikacijske sfere u cjelinu društvenih odnosa kreću se, izraženo strukturalističkim diskurskom, uglavnom u relacijama: globalni društveni sistem – podsistem (i) i: informacijsko-komunikacijski podsistem – drugi podsistemi (ekonomski, politički, kulturni). Razumijevanje i interpretacija ovih (među) odnosa povezani su s ishodištem tumačenja osnovnih pojmova kao što su: *informacija*, *komunikacija* i elementi komunikacijskog procesa, s jedne strane, i s poimanjem totaliteta društva, s druge strane. Određivanje informacije iz socijalnog konteksta i svjesno, metodološki omeđeno istraživanje, ograničeno samo na jedan segment društvenog komuniciranja (masovno komuniciranje) smatramo dvjema osnovnim pretpostavkama njezine interpretacije unutar sociologije masovnih komunikacija. Isticanje sociološke dimenzioniranosti informacije, respektirajući pritom i druge specifične aspekte (npr. kibernetički, statistički, kulturološki itd.), omogućava cjelovito razumijevanje ovog pojma i njegovog značenja za informacijsko-komunikacijsku sferu.

U metodičkom izvođenju osnovnih dimenzija sociološkog pristupa informaciji valja naglasiti dvostruku uvjetovanost informacijsko-komunikacijske sfere, navlastitu i društvenu, ako se želi izbjeći opasnost redukcionizma. (Kod takvog pristupa gubi se iz vida da su različiti oblici komuniciranja, kao modaliteti društvenog saobraćanja, *osim društveno-povijesnim kontekstom, određeni i sub speciae communicationis*, te da se isticanjem relativne, na posebnim principima izvedene navlastitosti informacijsko-komunikacijske sfere zauzima distanca u odnosu na mehanicističke, u biti nedijalektičke interpretacije ove sfere – kao i ostalih regija društvenog bitka – kao samo jednog od „sektora“ tzv. društvene nadgradnje.) Pojmovnim i terminološkim razlikovanjem i međusobnim razgraničenjem informacije, komunikacije, informacijsko-komunikacijske sfere i masovnog komuniciranja želi se, prije svega, naglasiti da buran razvoj *informacijske dje-*

latnosti s početka šezdesetih godina dvadesetog stoljeća otvara nove mogućnosti tehnološke integracije svijeta, koja se, međutim, sudeći po dosadašnjim tendencijama, ostvarivala uglavnom s formalne, izvanjske strane. Tehnološke mogućnosti povezivanja u planetarnim razmjerima, koje su istovremeno praćene tendencijama diverzifikacije i jačanja svijesti o značenju posebnih načina artikulacije kolektivne samosvojnosti (kulturne, nacionalne, religijske i sl.), nikako ne navode na zaključak da će daljnji razvoj informacijske djelatnosti samorazumljivo dovesti do ukidanja robnog karaktera informacije i prevladavanja socijalno-klasne utemeljenosti robnonovčanog načina proizvodnje.

Definiranje informacije kao biti onoga što se prenosi društvenim saobraćanjem u sebi latentno sadrži i „reflektira specifičan odnos među pojavama i subjektima – društveni odnos (...) Informacija, u društvenom smislu, sama po sebi ne postoji. Ona je uvijek značenje plus intencionalnost, koja čini da se značenje rodi i prenosi.”¹ Isticanjem društvene uvjetovanosti informacije želi se ukazati na epohalni značaj povijesno dimenzioniranog odnosa kauzaliteta koji postoji između rada i komunikacije. Nasuprot sociološkom objašnjenju porijekla informacije u filozofskom pristupu teorije informacija, istaknuto je da odvajanjem informacijskih i komunikacijskih procesa od samosvijesti ontološki problemi reduciraju se na ontičku razinu iz koje se očitava pojednostavljena dualistička relacija subjekt–objekt. (Reduciranjem informacijskih i komunikacijskih procesa na pojednostavljenu subjekt–objekt relaciju zabacuje se, po takvu pristupu,² „proces refleksije koji nije niti objektivna stvar niti subjekt, bez kojega ni informacija nije prava informacija.) U statističkom i matematičkom pristupu (pre)naglašava se, pak, značenje mogućnosti izbora u selekciji obavijesti, što znači da vrijednost raste ukoliko postoji veći izbor.³ Klasični ekonomijski pristup mjeri svaki razvoj indeksnom stopom rasta proizvodne snage rada i porastom broja zaposlenih koji se tendencijski sve više zapošljavaju u kvartarnom sektoru kao specifičnom „meta–servisu” usluga. Na njega naslonjeni tehnološko–deterministički pristup iz stalnog razvoja proizvodnih snaga i uzastopnog smjenjivanja faza znanstveno–tehničke revolucije izvodi zaključak o nužnosti cjelovite informatizacije suvremenog, po nekim obilježjima već sada postindustrijskog društva. Kulturološki pristup određen je „situacijama, kontekstom; ona (informacija – Z. Ž.) je uvjetovana, predstrukturirana, kulturnim interesima i svrhama (za razliku od znanstvenih informacija, koje; da bi zadovoljile postulat univerzalnosti, teže apstrahiranju situacije, kako bi predmet znanosti oslobodile svakog konteksta osim spoznajnog”.⁴ Strožim je određenjem kulturna informacija izvedena kao „otežala obavijest” koja aktivira informacijski potencijal tako što razvija moć samorefleksije.^{4a}

2. Sociološko objašnjenje porijekla informacije mora naglasiti upravo ono što se u većini statističkih interpretacija zabacuje: društveni smisao i uvjetovanost sadržaja koji se njom prenosi. Zavratanje na društveno porijeklo informacije treba da upozori na to da ona, kao i svaka druga vrsta rada u visokorazvijenim (post)industrijskim društvima, predstavlja specifičnu kombinaciju općeg rada (znanost kao proizvodna snaga kapitala) sa zajedničkim radom (kooperacija individua unutar konkretnog načina proiz-

1 M. Meštrović, *Svijet, svijest i zavisnost*, „A. Cesarec”, Zagreb 1983, str. 18–19 (potcrtao u tekstu Z. Ž.).

2 Gunther, G., *Das Bewusstsein der Maschinen*, Agis Verlag, Baden–Baden 1963, str. 33–34.

3 Usp. U. Eco, *Kultura, informacija, komunikacija*, Nolit, Beograd 1973, i C. Shannon, W. Weaver, *The Mathematical Theory of Communication*, University of Illinois Press, Urbana 1969.

4 M. Tuđman, *Struktura kulturne informacije*, Zavod za kulturu Hrvatske, Zagreb 1983, str. 100.

4a O aktiviranju informacijskog kulturnog potencijala usvajanjem „otežalih obavijesti” v. detaljnije u: T. Martinić, *Kultura kao samoodređenje*, CKD, Zagreb 1986, str. 26 i 100.

vodnje).⁵ Suvremene pristupe informaciji moguće je, među ostalim, razlikovati s obzirom na interpretaciju njezine socijalno-klasne (ne)uvjetovanosti. Razlike u pristupima razmotrit će se, dakle, u odnosu na to da li se njima problematizira socijalno-klasno porijeklo informacije (kao povijesno artikuliranog oblika ljudskog rada), ili ga se apstrahira proglašavajući je metasocijalnim pojmom. Drugim riječima i konkretnije govoreći, interesira nas argumentacija iz koje se povlači granična linija između različitih odgovora dobivenih na pitanje: da li je suvremena proizvodnja informacija, kao osnovno obilježje „informacijskog društva”, izgubila klasno posredovani robni karakter ili je još uvijek determinirana robno-novčanim načinom proizvodnje.

2.1. Prvi pristup, u koji uglavnom spadaju statističke teorije, polazi od toga da je informacija, prije svega, određena principom izbora između različitih znakova ili podataka. Informaciju se svodi na utvrđivanje stupnja izvjesnosti kod odlučivanja u selekciji poruka. „Poruka koja iznosi jedan bit (izbor između dve jednako verovatne mogućnosti) i poruka koja iznosi tri bita (odlučivanje između osam jednako verovatnih mogućnosti) razlikuju se po većem broju izabranih mogućnosti koje ova druga situacija, u odnosu na onu prvu, u samom početku pruža. U drugom slučaju, poruka donosi šifru informaciju zato što je, u samom početku, neizvesnost oko izbora bila veća... *Informacija predstavlja slobodu hiranja u saopštavanju poruke pa je, prema tome, treba posmatrati kao statističko svojstvo izvora poruke*... Informacija, prema tome, odmerava neku situaciju jednake verovatnoće, ravnomerne statističke raspodele koja postoji u samom izvoru, i ova statistička vrednost je ono što teoretičari informacije, po ugledu na termodinamiku, nazivaju *entropijom*.”⁶ Interpretacija informacije kao principa izbora između znakova ili podataka s jednakom vjerojatnošću u tom slučaju svodi se na kvantitativni aspekt, a mogućnost izbora postoji kao veličina koja ne ovisi o čovjekovoj svijesti i njegovu htijenju.⁷ „Oslobađanje” informacije od njezinog značenja koje se provodi u statističkim (i matematičkim teorijama) u funkciji je kvantitativnog određivanja kao izbora mnoštva jednako vjerojatnih događaja i/ili znakova.

Neki autori koji ne razvijaju eksplicitno statistički pristup također zabacuju značenje (meaning) koje ima informacija tako što je „oslobađaju” njezinog društvenog i ekonomskog porijekla. Iz (hipo)teze da *informacija nema svojstvo robe*⁸ razvija se metasocijalno i metaekonomsko određenje. Informacija se pritom definira kao organizacijski rad pod kojim se misli na „sređivanje stvari, unošenje određenog reda u situaciju ili izgradnju nečeg novog iz već organiziranih dijelova. Informacija posjeduje dvostruko značenje 'dati nečemu oblik' i 'oblikovati nešto iznutra’.”⁹ U odnosu na klasičnu Shannon/Weaverovu formulaciju informacije kao *razlike između dva stanja neizvjesnosti* (prije poznavanja poruke i nakon primitka poruke i upoznavanja s njom), navedeno Krippendorfovo određenje predstavlja pomak k tumačenju informacije kao procesa, a ne obične statističke veličine koja se u svijest primaoca naprosto registrira. Osim toga, Krippendorf čini značajan pomak naprijed u analitičkom postupku kojim bi se trebala osigurati pracionalna definicija. Tako bi se informaciju moglo razlikovati od drugih manje ili više srodnih pojmova. (Konfuznim određenjima Krippendorf smatra branje informacije s pojmovima kao što su podatak, znanje, negentropija, simbolizam i komunikacija.)

5 K. Marx, *Kapital*, I-III, BIGZ, Beograd 1979, str. 1226.

6 U. Eco, *Kultura, informacija, komunikacija*, str. 31-32.

7 O kritici ovog pristupa vidjeti detaljnije u: S. Splichal, *Množično komuniciranje med svobodo in odujtivijo*, „Obzorja”, Maribor 1981, str. 26-27.

8 K. Krippendorf, *Informacija, informacijsko društvo i neke marksističke tvrdnje*, „Informatologija Jugoslavica”, Zagreb 1-2 (1985), str. 7.

9 K. Krippendorf, *isto*, str. 8.

Na drugoj pak strani i Krippendorfova metaekonomska i metasocijalna interpretacija također postaje predmetom kritike. Ako ju se, naime, odredi samo kao *organizacijski rad* koji znači „sređivanje stvari, unošenje rada u situaciju ili izgradnju nečeg novog iz već organiziranih dijelova”, informaciju se u tom slučaju izmješta iz konkretnog društvenog konteksta u kojem nastaje. Budući da joj se poriče robni karakter informacija kao apstraktno određeni organizacijski rad na sređivanju nekog neuređenog stanja, postaje univerzalna, nadhistorijska mjera racionalnosti. Krippendorf nadalje u organizacijskom radu za koji je informacija sposobna ne vidi emfatički oblik osamostaljivanja suvremene znanosti kao instrumentalnog uma i moći po sebi. Po njemu je informacija kao organizacijski rad prije svega viši stupanj apstrakcije u odnosu na mehanički rad za koji je sposobna energija.¹⁰ Razlikujući organizacijski rad kao najviši stupanj apstrakcije u odnosu na ostale stvarstvene forme proizvoda ljudskog rada Krippendorf želi informaciji pripisati metarobni karakter. Pritom mu se, međutim, s pravom predbacuje da predviđa kako je i sam „*organizacijski rad*”, prema prosječnoj definiciji, *roba*. Roba, naime, nije nipošto samo materijalni proizvod ljudskog rada već, u prvom redu, rad sam kao ljudska djelatnost. Nadalje, rad kao roba nije, jednako kao ni informacija, vezan uz neku tvar. Naprotiv, apstraktni rad, kao vremenom mjerena djelatnost može realizirati svoju vrijednost neovisno o ma kakvoj stvari. Ta apstraktna realizacija vrijednosti rada kao robe i predstavlja bit kapitalističke proizvodnje. Jednom riječju, Krippendorf raspolaže zastarjelim fiziokratskim pojmom robe te stoga promašuje ostvariti zamišljeno oštro razlikovanje pojma robe i pojma informacije.”¹¹

2.1.1. Iz metaekonomskog pristupa informaciji izvedeno je, ne samo kod Krippendorfa,¹² i određenje „*informacijskog društva*.” Autorima koji iz metaekonomskog određenja pojma informacije izvode i pojam „*informacijsko društvo*” zajednički je nazivnik pripadnost poziciji tehnološkog determinizma. Po njima je „*informacijsko društvo*” elastičnije u odnosu na još uvijek dominantno industrijsko društvo. Karakteriziraju ga sljedeće osobine: iznimna socijalna mobilnost, raznovrsni oblici decentralizacije – politička, proizvodna, kulturna, sve veća individualizacija društvenih uloga i snažna motiviranost za rad i potrošnju.¹³ Jednoznačni optimizam tehnoloških determinista sugerira (kao) da je riječ o postindustrijskom, u biti postkapitalističkom društvu koje tendencijski nosi velike kvalitativne promjene triju značajnih područja suvremenog načina proizvodnje: kapitala, autoriteta i informacije. U odnosu na industrijsko društvo, koje karakterizira masovna proizvodnja za tržište i masovna potrošnja, treću fazu historijskog razvoja ljudskog društva – prva faza bilo je predindustrijsko društvo – ili „*treći val*”¹⁴ predstavlja novo „*informacijsko društvo*”. U novom društvu naglasak je na „*megatrendovima*”, od kojih su, kad je riječ o (meta)socijalnom karakteru informacije, presudni a) raspadanje krupnih i stoga nedovoljno pokretljivih poduzeća (koncerni) u ekonomski efikasnije i politički neovisnije manje proizvodne cjeline (pogoni); b) individualizacija odgoja i obrazovanja kojoj je osnovni preduvjet osposobljavanje ljudi za istovremeni prijem mnoštva poruka (tzv. kultura signala); c) marginalizacija tržišta kao temeljnog principa robnonovčane proizvodnje koje će biti ukinuto s potpunim razvojem „*individualiziranog društva*”.

10 Isto, str. 10.

11 D. Rodin, *Porijeklo informacije i njena primjena*, „Politička misao”, Zagreb br. 4/1985, str. 145.

12 K. Krippendorf, isto, str. 16-24.

13 Usp. D. Bell, *The Coming of Post-Industrial Society*, Basic Books, New York 1973.

14 Usp. A. Toffler, *Treći talas*, I-III, Prosveta, Beograd 1980.

Zagovornici „informatijskog društva“: a) hipostaziraju značenje mutacija koje izaziva nova informacija – komunikacijska tehnologija, kao da je *informatijska revolucija po sebi već i socijalna revolucija*,¹⁵ i b) „ukidaju“ robni karakter informacije, kao da je *roba samo materijalni proizvod konkretnog ljudskog rada*, a ne, prije svega, apstraktni ljudski rad koji, makar ga se odredilo i kao „organizacijski rad“ (Krippendorf), egzistira i u informaciji. Tehnološki optimizam apologeta „informatijskog društva“ ne temelji se samo na isticanju tehničko-tehnoloških mogućnosti koje sobom nose nove proizvodne snage, već i na jednostranom sagledavanju socijalnih i političkih implikacija nove tehnologije. „Elastičnost i uobličnost klasnog sastava javljaju se, pre svega, u verziji segmentacije tržišta rada i masovne tehnološke nezaposlenosti. Sve rašireniji oblici povremenog rada ili 'part-time' rada moći će, pretežno u perspektivi, dovesti do preimućstva ne samo u rekonverziji tih zemalja (razvijena postindustrijska društva – Z. Ž.) već i u životu samih radnika. Ali za sada oni samo potpomažu procese proizvodne decentralizacije i širenja rada na crno, presudno doprinoseći krizi tradicionalnih industrijskih odnosa, a posebno krizi delovanja sindikata. Iako se s mnogo strana insistira na znatnim mogućnostima zapošljavanja, koje bi morale obezbediti informatijska rekonverzija proizvodnih baza i informatizacija usluga, informatijske i telematske infratehnologije za sada se koriste u jednom smeru, kao izuzetno efikasne *labour saving* tehnologije.“¹⁶ Nove tehnike informacije i komunikacije, respektirajući pritom emancipacijske mogućnosti koje, pored autoritarnih, u sebi nosi nova tehnologija,¹⁷ osim nabrojanih negativnih socijalnih i političkih posljedica, pridonose razaranju kolektivnih socijalnih struktura u radnom i svakodnevnom životu zbog sve češćeg izravnog „prikopčavanja“ pojedinca na komunikacijske kanale.¹⁸ Nadalje, binarna logika elektronske i informatijske tehnologije vodi standardizaciji i banalizaciji informatijskih i komunikacijskih procesa i „taylorizaciji“ svih vrsta ljudskog rada, uključujući i intelektualni. Jednosmjernost komunikacije, hipercentralizacija i rigidnost cjelokupnog sistema – „to su izgleda, obeležja koja preovladavaju u konkretnoj stvarnosti društva informacija, što radikalno protivreči sasvim drukčijim mogućnostima koje nove tehnologije posjeduju“¹⁹. Interpretacijom „informatijskog društva“ kao društva skore budućnosti, koje je u biti prevladalo i ukinulo klasne odnose, nude se „desni izlazi iz krize“²⁰ u koju je zapala suvremena civilizacija. Odgovori koje nudi „desna alternativa“ obećavaju efikasno i stabilno društvo, a cijena toga je uspostavljanje apsolutne kontrole nad svima, primjerice uvođenjem „sistema personalnih informacija“.

2.2. Kritika metasocijalnih i metaekonomskih interpretacija informacije u osnovi je drugog pristupa po kojem informacija nije samo puki znak ili samo organizacijski rad na sređivanju nekog stanja, već, prije svega, ako je riječ o interpretaciji njezinog socijalnog karaktera, klasno posredovan društveni odnos. Promjena egzistirajućeg oblika proizvoda ljudskog rada, tj. tendencijska dematerijalizacija robe koju najvešćuje proizvodnja informacija, nikako ne znači prevladavanje i ukidanje mikrologijske anatomije koju proiz-

- 15 S. Splichal, *Mitni na eter – propaganda, reklama in selekcija sporočit v množičnem komuniciranju*, „Partizanska knjiga“, Ljubljana 1984, str. 9.
- 16 G. Vacca, *Neke političke i socijalne implikacije telematike*, „Opređeljenja“, Sarajevo, br. 11/1985, str. 107.
- 17 O ambivalentnom potencijalu masovnih medija usp.: J. Habermas, *Theorie des kommunikativen Handelns*, 2, Suhrkamp, Frankfurt 1981, str. 571–575.
- 18 H. Kubicek, *Takozvano društvo informacija*, „Marksizam u svetu“, Beograd, br. 6–7 1986, str. 231–273.
- 19 G. Vacca, *isto*, str. 108 (potertao Z. Ž.).
- 20 A. Gorz, *Weg ins Paradies*, Rotbuch Verlag, Berlin 1984, str. 43–49.

vodi rada. bez obzira na to u kojoj se formi pojavljuju, imaju unutar konkretnog (robnovčanog) načina proizvodnje. Specifični karakter proizvodnje znanja usko povezane sa suvremenom upotrebom znanosti kao proizvodne snage kapitala – poznavanje proizvodnog procesa – utemeljen je u organizirajućem radu (u informaciji), koji preobražava i preraduje to novo prototipsko znanje i tako omogućuje njegovu praktičnu primjenu. Međutim, organizirajući rad kao „način prerade znanstvenog znanja u funkciju nije, dakako, podložan *logici istraživanja*, nego *'logici' društvenog bitka*, neovisno o tome da li informaciju primjenjujemo u ekonomskoj proizvodnji ili negdje drugdje.”²¹

Proizvodnja usluga, primjerice u turizmu, koje nemaju klasični robni oblik, i proizvodnja informacija imaju sve bitne značajke robnovčanog načina proizvodnje, a prije svega tržišne su vrijednosti. Tako dugo dok se upotrebna vrijednost proizvoda ljudskog rada može realizirati samo ako taj proizvod ima svoju razmjensku vrijednost robnovčani način proizvodnje pretvarat će sve radove u robu. Tek „u nekom budućem društvu u kom bi nestalo klasnih suprotnosti, u kom više ne bi bilo klasa, potrošnja ne bi bila određivana minimumom vremena za proizvodnju, nego bi vreme koje bi društvo posvećivalo proizvodnji raznih predmeta bilo određivano stepenom njihove društvene korisnosti”²². Budući da tendencija sve većeg zapošljavanja u tercijarnom i osobito u kvartnom sektoru, kao neke vrste meta-servisa usluga, ne vodi neposredno prevladavanju i „ukidanju” robnog, u biti klasičnog načina proizvodnje, uvjerenje da proizvodnja informacija revolucionira po sebi i društvene odnose izražava kvazineutralnu, u biti ideologiziranu poziciju spram budućnosti. Suprotstavljanje metasocijalnim i metaekonomskim interpretacijama informacije, kojima je zajednički nazivnik upravo poimanje proizvodnih snaga kao neutralnih, klasno nedeterminiranih sredstava za proizvodnju, može biti djelatno ukoliko se kao mjerodavna kritika teorije informacije kao društvene teorije zbiva na dvije razine: a) u okviru opće kritike scijentizma i b) u okviru kritike mikrolozijske anatomije robe. „Općenito stajalište tih kritika jest povijesna bit čovjeka. Povijesnu bit čovjeka, kao i njegovo praktičko i političko ponašanje, ne može se znanstveno objasniti niti rastvoriti u informacijski know-how postupak. Budući da teorija informacija, odnosno teorija informacijskog društva namjerava i povijest projektirati kao vlastiti futurološki predračun, to ona time jasno otkriva svoje pretenzije prema društvenoj i političkoj moći. To, pak, teoriju informacija (...) difamira na elitističku političku ideologiju bez presedana.”²³

3. Imajući u vidu kontroverze oko (ne)robnog karaktera informacije kao posebne vrste rada i uvažavajući posebnosti različitih interpretativnih aspekata – filozofijski, sociološki, ekonomijski, matematički, kulturološki itd. – proizlazi da je nemoguće dati jednu sitetiziranu i opće prihvatljivu definiciju. S obzirom na to priklanjamo se jednoj od mogućih definicija po kojoj je informacija „temelj one čovjekove djelatnosti koju označujemo kao upravljanje, vođenje, nadzor, i prema tome temelj samoupravljanja shvaćenog kao upravljanje samim sobom i kao društveno upravljanje.”²⁴ Na temelju ovog određenja izvedena su tri načina misaonog ovladavanja svijetom. To su: 1. *faktički način* – što jest, 2. *vrijednosni način* – projekcija stvarnog i mogućeg na primarnu kategoriju vrijednosnog usmjerenja – što je dobro i 3. *preskriptivni način* – što je stvarno

21 H. Kubicek, *isto*, str. 265.

22 D. Rodin, *isto*, str. 145.

23 K. Marx, *Bijeda filozofije*, Kultura, Beograd 1959, str. 66.

24 D. Rodin, *isto*, str. 146.

moguće.²⁵ Interpretacija informacije unutar postojećeg (što jest), izvedena iz određenog vrijednosnog sustava (što je dobro) i odmjerena prema stvarno mogućem izboru (što je stvarno moguće) osigurava da se racionalnost, bitno obilježje informacije, odredi kao društveno determinirana veličina, a ne kao univerzalno, nadhistorijsko mjerilo.

Isticanje značaja socijalne i klasne uvjetovanosti informacije ima smisla ukoliko je izvedeno na interpretaciji informacijsko-komunikacijske sfere kao relativno autonomnog „podsistema” koji u sebi sadrži, te stoga i reproducira, elemente cjeline. Respektiranje navlastitog karaktera informacijsko-komunikacijske sfere omogućuje razumijevanje različitih načina njezinog povezivanja s drugim „podsistemima” društva (politički, ekonomski, kulturni). Istraživanje društvenosti informacije koje polazi od toga da je ona posebna vrsta rada koja, kao i druge vrste radova, danas nužno ima robnu strukturu smješta je, kao i cijelu informacijsko-komunikacijsku sferu, u konkretan društveno-povijesni kontekst determiniran robonovčanim načinom proizvodnje. Na koncu, promišljanje društvenosti informacije, jednako tako i komunikacije, pretpostavka je otvaranja perspektive podružljavanje klasnog, na privatnovlasničkom pravu utemeljenog prisvajanja informacija i b) kroz postupno, svjesnom kolektivnom voljom usmjereno pretvaranje masovnog komuniciranja u javno komuniciranje.

LITERATURA

- D. Bell, *The Coming of Post-Industrial Society*, Basic Books, New York 1973.
- M. Cini, *Društvena struktura i evolucija naučnih jezika*, „Socijalizam”, 10/1981, Beograd, str. 1601-1613.
- A. Gorz, *Wege ins Paradies*, Rotbuch Verlag, Berlin 1984.
- T. Dordević, *Teorija informacija / Teorija masovnih komunikacija*, Partizanska knjiga, Beograd 1982.
- U. Eco, *Kultura, informacija, komunikacija*, Nolit, Beograd 1973.
- K. Krippendorf, *Information, Information Society and Some Marxian Propositions*, *Informatologia Yugoslavica*, 1-2/1985, Zagreb, str. 7-39.
- H. Kubicek, *Takozvano društvo informacija*, „Marksizam u svetu”, 6-7/1986, Beograd, str. 231-273.
- K. Marx, *Kapital I-III*, BIGZ, Beograd 1979.
- K. Marx, *Bijeda filozofije*, Kultura, Beograd 1959.
- T. Martinić, *Kultura kao samoodređenje*, Cekade, Zagreb 1986.
- Mass Media and Social Change*, ed. by E. Katz and T. Szecsko, SAGE Publications, London 1982.
- M. Meštović, *Svijet, svijest i zavisnost*, „A. Cesarec”, Zagreb 1983.
- I. Quortrup, *The Social Significance of Telematics; an Essay on the Information Society*, Johny Benjamin's Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia 1984.
- D. Rodin, *Porijeklo informacije i njena primjena*, „Politička misao”, 4/1985, Zagreb, str. 142-149.
- D. Plevnik, *Informacija je komunikacija*, CKD SSOH, Zagreb 1986.
- C. Shannon, W. Weaver, *The Mathematical Theory of Communication*, University of Illinois, Press, Urbana 1969.
- S. Splichal, *Mlini na eter - propaganda, reklama in selekcija sporočil v množičnem komuniciranju*, Partizanska knjiga, Ljubljana 1984.
- S. Splichal, *Množično komuniciranje med svoboda in odtujitvijo*, Založba „Obzorja”, Maribor 1981.
- A. Toffler, *Treći talas*, I-II, „Prosveta”, Beograd 1983.
- M. Tuđman, *Struktura kulturne informacije*, Zavod za kulturu Hrvatske, Zagreb 1983.
- F. Vreć, *Društveno komuniciranje*, Centar za informacije i publicitet, Zagreb 1975.

25 S. Splichal, *Mlini na eter*, str. 113.

26 Isto, str. 113-116.

- G. Vacca, *Neke političke i socijalne implikacije telematike*, „Opredjeljenja” 10/1985, Sarajevo, str. 101-119.
- R. Williams, *Ka mnogim socijalizmima*, Zbornik: Socijalizam na pragu 21. veka, IC „Komunist”, Beograd 1984, str. 347-364.
- Z. Žugić, *Informacijsko-komunikacijska sfera i društveni kontekst*, „Pogledi” 4/1984, Split, str. 102-107.

Zoran Žugić

*INFORMATION AND "INFORMATION SOCIETY"
AS (META)SOCIAL CONCEPTS*

Summary

Within the sociology of mass communication there are two basic preconditions for the determining of the concept of information. These are the social context, namely the social significance and the social conditioning of the communicated content, and the specific character of the field of information and communication. From this double precondition of information, and starting from its social and class conditioning, the various approaches to a determining of information – the statistical and mathematical, the technological – deterministic, the culturological, and others – can be critically interpreted. In our time an examination of the social character of information that starts from its definition as a specific type of work, places information within its concrete socio-historical context determined by the commodity-monetary form of production.